

Amir en Hassan zijn gevoed door dezelfde min en groeien samen op in de hoofdstad van Afghanistan. Op een dag komt er op wrede wijze een einde aan hun bijzondere vriendschap. Amir en zijn vader vluchten naar de Verenigde Staten, waar ze een nieuw bestaan opbouwen, maar Amir slaagt er niet in Hassan te vergeten. De ontdekking van een schokkend familiegeheim voert hem terug naar Afghanistan, waar Amir wordt geconfronteerd met spoken uit zijn verleden. Zijn voornemen om zijn oude schuld jegens Hassan in te lossen sleept hem mee in een huiveringwekkend avontuur.

Khaled Hosseini (Kabul, 1965) is geboren en getogen in Kabul, als zoon van een diplomaat wiens gezin in 1980 na de Russische inval naar de Verenigde Staten emigreerde. Hij werkte als arts in het noorden van Californië. Hosseini publiceerde diverse korte verhalen, die werden genomineerd voor de Pushcart Prize. In 2003 debuteerde hij met de wereldwijde bestseller *De vliegeraar*. Het boek werd door *Boek-delen*, het magazine voor leesclubs, uitverkoren tot Het Beste Boek van 2006 en werd succesvol verfilmd door regisseur Mark Forster. Ook ontving Hosseini de UNHCR Humanitarian Award voor zijn inzet voor het lot van vluchtelingen. In 2007 verscheen zijn succesvolle tweede roman, *Duizend schitterende zonnen*. Hij is getrouwd en heeft twee kinderen.

‘Een uitstekende roman. Breed verhalend, gedetailleerd en meeslepend.’ – *NRC Handelsblad*

‘Een intiem en authentiek verhaal.’ – *Het Parool*

‘Hosseini geeft zijn geboorteland een kloppend hart.’
– *Algemeen Dagblad*

‘Een spannend en ontroerend boek over vriendschap, leugens en verraad.’ – *Metro*

Dit boek is opgedragen aan
Haris en Farah,
die beiden de *noor* van mijn ogen zijn,
en aan de kinderen
van Afghanistan

Khaled Hosseini

De vliegeraar

Vertaling Miebeth van Horn

2011
DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

December 2001

Op mijn twaalfde ben ik geworden wat ik nu ben, op een kille bewolkte dag in de winter van 1975. Ik herinner me het moment nog goed, ik zat weggekropen achter een afbrokkelende lemen muur en tuurde de steeg in bij de bevroren beek. Dat is lang geleden, maar ik heb geleerd dat het niet waar is wat ze over het verleden zeggen, dat je het kunt begraven. Als ik nu terugkijk, besef ik dat ik de afgelopen zesentwintig jaar die steeg in ben blijven turen.

Afgelopen zomer belde mijn vriend Rahim Khan me op een dag op vanuit Pakistan. Hij vroeg of ik hem kwam opzoeken. Ik stond in de keuken met de hoorn aan mijn oor en wist dat het niet zomaar Rahim Khan was die ik aan de lijn had. Het was mijn verleden van niet nader verklaarde zonden. Toen ik had opgehangen ging ik op pad om een wandeling te maken langs het Spreckelsmeer aan de noordkant van het Golden Gate-park. De vroege middagzon glinsterde op het water, waar miniatuurbootjes zeilden, voortgestuwd door een stevige bries. Ik keek omhoog en zag in de lucht een paar vliegers, rood met een lange blauwe staart. Ze dansten ver boven de bomen aan de westrand van het park, boven de molens, zij aan zij zwevend als een stel ogen die neerkeken op San Francisco, de stad die ik nu als mijn thuishaven beschouw. En plotseling fluisterde Hassans stem in mijn hoofd: 'Voor jou doe ik alles.' Hassan, de vliegeraar met de hazenlip.

Ik ging op een bank zitten bij een wilg. Ik dacht na over iets wat Rahim Khan vlak voor hij ophing had gezegd, alsof het hem net te binnen was geschoten. *Er is een manier om het goed*

te maken. Ik keek omhoog naar die twee vliegers. Ik dacht aan Hassan. Aan Baba. Ali. Kabul. Ik dacht aan het leven dat ik geleid had tot de winter van 1975 was ingevallen en alles anders had gemaakt. En mij gemaakt had tot wat ik nu ben.

Toen we klein waren, klommen Hassan en ik vaak in de populieren langs de oprijlaan van mijn vaders huis en pestten onze burens door met een scherf van een spiegel de zon in hun huis te laten reflecteren. We gingen met bungelende blote voeten tegenover elkaar op een paar hoge takken zitten, onze broekzakken vol gedroogde moerbeien en walnoten. Om beurten gebruikten we de spiegel, terwijl we moerbeien aten en elkaar daarmee giechelend en lachend bekogelden. Ik zie Hassan nog steeds hoog in die boom zitten, met zijn bijna volmaakt ronde gezicht, een gezicht van een uit hardhout gesneden Chinese pop, vlekkerig beschenen door het zonlicht dat door de bladeren viel: zijn platte, brede neus en scheefstaande smalle ogen als bamboebladeren, ogen die afhankelijk van het licht goud, groen en zelfs saffierblauw leken. Ik zie nog zijn kleine laagzittende oren en het puntige kinnetje, een vlezig aanhangsel dat eruitzag alsof het er op het laatste ogenblik nog snel even aan geplakt was. En de gespleten lip, net iets links van het midden, waar het instrument van de Chinese poppenmaker mogelijk was uitgeschoten, of misschien was hij gewoon moe en slordig geworden.

Als we in zo'n boom zaten haalde ik Hassan soms over om met zijn katapult walnoten te schieten naar de eenogige herdershond van de burens. Hassan wilde dat nooit, maar als ik het hem heel dringend vroeg, kon hij niet blijven weigeren. Hassan weigerde me nooit iets. En hij had een dodelijk schot over zich. Hassans vader, Ali, betrapte ons vaak en werd dan kwaad, voorzover een zachtmoedig mens als Ali kwaad kon worden. Hij zwaaide met een vermanende vinger naar ons en gebaarde dat we uit de boom moesten komen. Hij pakte ons

de spiegel af en vertelde wat zijn moeder hem verteld had: de duivel scheen ook met spiegels, om moslims tijdens het gebed af te leiden. ‘En hij lacht erbij,’ voegde hij er altijd aan toe, met een afkeurende blik naar zijn zoon.

‘Ja, vader,’ mompelde Hassan dan met zijn blik op zijn voeten gericht. Maar hij verklikte me nooit. Hij zei nooit dat de spiegel altijd mijn idee was, net als het walnoten schieten naar de hond van de burens.

De populieren stonden langs een oprijlaan van rode baksteen die naar een smeedijzeren hek liep. Dat hek gaf toegang tot een voortzetting van de oprijlaan op het landgoed van mijn vader. Het huis lag aan de linkerkant van het bestrate pad, de achtertuin aan het eind ervan.

Iedereen was het erover eens dat mijn vader, mijn Baba, het mooiste huis had gebouwd van de hele Wazir Akbar Khan-wijk, een nieuwe, welvarende wijk in het noordelijke deel van Kabul. Sommigen vonden het zelfs het mooiste huis van heel Kabul. Een brede opgang met aan weerszijden rozenstruiken leidde naar het uitgestrekte huis met de marmeren vloeren en de brede ramen. De vloeren van de vier badkamers waren belegd met rijkversierde mozaïektegels, door Baba zelf uitgekozen in Isfahan. Goudbestikte tapijten, die Baba in Calcutta gekocht had, hingen aan de muren; een kristallen kroonluchter hing aan het gewelfde plafond.

Boven waren mijn slaapkamer, Baba’s kamer en zijn studeerkamer, ook wel de ‘rookkamer’ genoemd, die altijd naar tabak en kaneel rook. Als Ali het diner geserveerd had zakten Baba en zijn vrienden onderuit op de zwarte leren stoelen in die kamer. Ze stopten hun pijp – iets wat Baba altijd het ‘vetmesten van de pijp’ noemde – en bespraken hun drie lievelingsonderwerpen: politiek, zaken en voetbal. Soms vroeg ik Baba of ik bij hen mocht zitten, maar Baba stelde zich dan in de deuropening op. ‘Vooruit, jij,’ zei hij dan. ‘Nu is het grotemensentijd. Ga jij nou maar in die boeken van je zitten lezen.’ Daarna sloot hij de deur en ik bleef achter met de vraag waarom het voor hem altijd grotemensentijd was. Ik ging met opgetrokken knieën bij de deur zitten. Soms zat ik

daar een of twee uur naar hun gelach en geklets te luisteren.

De woonkamer beneden had een gebogen muur met speciaal daarvoor gebouwde kasten. In de kast stonden ingelijste familiefoto's: een oude, grofkorrelige foto van mijn grootvader en koning Nadir Shah uit 1931, twee jaar voordat de koning werd vermoord; ze staan bij een dood hert, met kniehoge laarzen aan en met geweren over hun schouder. Er was een foto van de bruiloft van mijn ouders: Baba elegant in zijn zwarte pak, mijn moeder een glimlachend prinsesje in het wit. En een van Baba en zijn beste vriend en zakelijk partner, Rahim Khan, die ernstig kijkend voor ons huis staan – ik ben op die foto nog een baby en Baba houdt me vast, moe en somber. Ik lig in zijn armen, maar mijn vingers omklemmen Rahim Khans pink.

De gebogen muur liep door naar de eetkamer met in het midden een mahoniehouten tafel, waar makkelijk dertig mensen aan konden zitten – en gezien mijn vaders voorliefde voor extravagante feesten kwam dat ook bijna elke week voor. Aan de andere zijde van de eetkamer was een grote marmeren haard, die in de winter altijd verlicht werd door de oranje gloed van een vuur.

Een grote glazen schuifdeur gaf toegang tot een halfmond terras dat uitkeek op een achtertuin van één hectare en rijen kersenbomen. Baba en Ali hadden langs de oostelijke muur een kleine groentetuin aangelegd met tomaten, munt, pepers en een rij maïs die nooit goed opkwam. Hassan en ik noemden het altijd de Muur der Noodlijdende Maïskolven.

Aan de zuidkant van de tuin, in de schaduw van een pruimenboom, was het onderkomen van de bedienden, een bescheiden lemen hut waar Hassan met zijn vader woonde.

In dat hutje werd in de winter van 1964 Hassan geboren, net een jaar nadat mijn moeder in het kraambed gestorven was.

In de achttien jaar dat ik in dat huis woonde, kwam ik maar een doodenkele keer in het onderkomen van Ali en Hassan. Als de zon tot achter de heuvels gedaald was en we uitgespeeld waren, scheidten onze wegen zich. Ik liep langs de rozenstruiken naar Baba's landhuis, Hassan naar de lemen hut waar hij was geboren en waar hij al zijn hele leven woonde. Ik weet nog

dat het er kaal en schoon was, vaag verlicht door een paar petroleumlampen. Aan weerszijden lagen tegenover elkaar twee matrassen, ertussenin een versleten Herati-kleed met gerafelde randen, een driepotige kruk en een houten tafel in de hoek waar Hassan zijn tekeningen maakte. De muren waren kaal, afgezien van een enkel wandkleed met opgenaaide kralen die de woorden Allah-u-Akbar vormden. Baba had het op een van zijn reizen voor Ali gekocht in Mashad.

In dat hutje bracht Hassans moeder Sanaubar hem op een koude winterdag in 1964 ter wereld. Mijn moeder bloedde tijdens de bevalling dood, Hassan verloor zijn moeder minder dan een week na zijn geboorte. Hij raakte haar kwijt aan een lot dat de meeste Afghanen veel erger vinden dan de dood: ze ging ervandoor met een troep rondreizende zangers en dansers.

Hassan praatte nooit over zijn moeder, alsof ze nimmer had bestaan. Ik vroeg me altijd af of hij over haar droomde, over hoe ze eruitzag, waar ze was. Ik vroeg me af of hij haar wilde ontmoeten. Hunkerde hij naar haar, zoals ik hunkerde naar de moeder die ik nooit ontmoet had? Op een dag liepen wij van mijn vaders huis naar Cinema Zainab om een nieuwe Iraanse film te gaan zien, en we staken door via de legerbarakken bij de Istiqlal-middenschool – Baba had ons dat verboden, maar hij zat op dat moment met Rahim Khan in Pakistan. We klommen over het hek rond de barakken, sprongen over een beekje en kwamen op het open veld waar afgedankte tanks stonden te verstoffen. Een groepje soldaten zat weggedoken in de schaduw van een van die tanks te roken en te kaarten. Een van hen zag ons, gaf de vent naast zich een por en riep Hassan.

‘Hé, jij daar!’ zei hij. ‘Ik ken jou.’

Wij hadden hem nog nooit gezien. Het was een gedrongen man met een kaalgeschoren hoofd en zwarte baardstoppels. De manier waarop hij naar ons grijnsde en loerde, joeg me angst aan. ‘Gewoon doorlopen,’ mompelde ik tegen Hassan.

‘Hé, jij daar! Hazara! Kijk me aan als ik tegen je praat!’ blafte de soldaat. Hij gaf zijn sigaret aan de vent naast zich en vormde met zijn duim en zijn wijsvinger een cirkel. Hij stak de

middelvinger van de andere hand door de cirkel. Hij bewoog hem erin en eruit. Erin en eruit. 'Ik heb je moeder gekend, wist je dat? Ik heb haar heel goed gekend. Ik heb haar nog vanachteren gepakt bij de beek daar verderop.'

De soldaten lachten. Een van hen slaakte een gil. Ik zei tegen Hassan dat hij gewoon moest doorlopen, doorlopen.

'Wat had die meid een lekker strak kutje!' zei de soldaat terwijl hij grijnzend de anderen de hand schudde. Later in het donker, toen de film begonnen was, hoorde ik Hassan naast me onderdrukt snikken. Tranen gleden over zijn wangen. Ik sloeg mijn arm om hem heen en trok hem tegen me aan. Hij legde zijn hoofd op mijn schouder. 'Hij zag je voor iemand anders aan,' fluisterde ik, 'hij zag je voor iemand anders aan.'

Ik heb gehoord dat niemand ervan opkeek toen Sanaubar de benen nam. De mensen hadden wel hun wenkbrauwen opgetrokken toen Ali, een man die de koran uit zijn hoofd kende, met Sanaubar trouwde, een vrouw die negentien jaar jonger was, een mooie vrouw die berucht was om haar zedeloosheid en deze eerloze reputatie waarmaakte. Net als Ali was ze een sjiïet en hoorde tot het volk van de Hazara's. Bovendien was ze een volle nicht van hem en daarom lag het voor de hand dat ze zijn bruid zou worden. Maar afgezien van die overeenkomsten hadden Ali en Sanaubar vooral qua uiterlijk niets gemeen. Het gerucht gaat dat Sanaubars stralende groene ogen en ondeugende gezicht talloze mannen tot zonde verleidden, terwijl Ali een aangeboren verlamming aan zijn onderste gelaatsspieren had, waardoor hij niet kon glimlachen en zijn gezicht altijd grimmig stond. Het was heel vreemd om Ali's onbewogen gezicht gelukkig of treurig te zien, omdat alleen zijn scheve bruine ogen een glimlach uitstraalden of van droefheid overliepen. Men zegt dat de ogen de spiegels van de ziel zijn. Voor niemand gold dat meer dan voor Ali, die alleen via zijn ogen iets over zichzelf kon uitdrukken.

Ik heb gehoord dat Sanaubars suggestieve loop en wiegende heupen mannen deden dagdromen over ontrouw. Maar Ali had aan polio een verdraaid en verschrompeld rechterbeen overgehouden, grauw vel over been met enkel een dun laagje

spieren ertussen. Ik herinner me dat toen ik acht was Ali me op een dag meenam naar de bazaar om *naan* te kopen. Ik liep neuriënd achter hem en probeerde zijn loop te imiteren. Ik zag hoe zijn schriële been uitzwaaide, zag hoe zijn hele lichaam onmogelijk scheef naar rechts kwam te hangen als hij die voet neerzette. Het leek een klein wonder dat hij niet bij elke stap die hij zette omsloeg. Toen ik het probeerde viel ik bijna in de goot. Ik moest erom gniffelen. Ali draaide zich om en zag dat ik hem nadeed. Hij zei niets. Toen niet en later ook niet. Hij liep gewoon door.

Ali's gezicht en zijn manier van lopen joegen sommige kleine kinderen bij ons in de buurt angst aan. Maar de oudere kinderen waren pas echt een probleem. Ze zaten op straat achter hem aan en bespotten hem als hij voorbijhobbelde. Sommigen waren hem *babaloe* gaan noemen, boeman. 'Hé, babaloe, wie heb je vandaag weer opgegeten?' schreeuwden ze onder luid gelach. 'Wie heb je opgegeten, babaloe met je platte neus?'

Ze hadden het over zijn platte neus vanwege Ali's en Hasans karakteristieke mongoloïde trekken. Jarenlang was dat het enige wat ik van de Hazara's wist: dat het afstammelingen van de Mongolen waren en dat ze er een beetje als Chinezen uitzagen. In schoolboeken werden ze nauwelijks genoemd, er werd alleen even zijdelings aan hun voorouders gerefereerd. Toen ik op een dag in Baba's studeerkamer in zijn spullen snuffelde, vond ik een van de oude geschiedenisboeken van mijn moeder. Het was geschreven door een Iraniër die Khorami heette. Ik blies het stof eraf, smokkelde het die avond mee naar bed en kwam er tot mijn verbijstering achter dat er een heel hoofdstuk in stond over de geschiedenis van de Hazara's. Een heel hoofdstuk gewijd aan het volk van Hassan! Ik las dat mijn volk, de Pashtun, de Hazara's had vervolgd en onderdrukt. Dat de Hazara's in de negentiende eeuw tegen de Pashtuns in opstand hadden willen komen, maar dat deze 'hen met onbeschrijflijke bruutheid hadden onderdrukt'. In het boek stond dat mijn volk de Hazara's had vermoord en verdreven, hun huizen had platgebrand en hun vrouwen had verkocht. Een van de redenen dat de Pashtun de Hazara's aflachtten was dat

de Pashtun soennieten waren en de Hazara's sjiïeten. Er stonden veel dingen in die ik niet wist, dingen waar mijn leraren het niet over hadden gehad. Dingen waar Baba het ook niet over had gehad. Er stonden ook dingen in die ik wel wist, zoals dat Hazara's 'muisetende, platneuzige pakezels' werden genoemd. Ik had sommige jongens uit de buurt die dingen naar Hassan horen roepen.

De week daarop liet ik na school het boek aan mijn leraar zien en wees op het hoofdstuk over de Hazara's. Hij bladerde het even door, grinnikte en gaf het terug. 'Dat is het enige waar sjiïeten goed in zijn,' zei hij, terwijl hij zijn papieren oppakte, 'zichzelf als martelaren afschilderen.' Hij trok zijn neus op toen hij het woord 'sjiïeten' uitsprak, alsof het een ziekte was.

Maar ondanks hun gedeelde etnische achtergrond en hun verwantschap beschimpte Sanaubar Ali net zo erg als de kinderen uit de buurt. Ik heb gehoord dat ze geen geheim maakte van haar minachting voor zijn uiterlijk.

'Moet dit een echtgenoot voorstellen?' hoonde ze soms. 'Ik ken oude ezels die een betere echtgenoot zouden zijn.'

Uiteindelijk vermoedden de meeste mensen dat het huwelijk was bekokstoofd door Ali en zijn oom, Sanaubars vader. Ze zeiden dat Ali met zijn nicht getrouwd was om te helpen de bezoedelde naam van zijn oom enigszins in ere te herstellen, hoewel Ali, die op vijfjarige leeftijd wees was geworden, geen noemenswaardige eigendommen had en ook niets had na te laten.

Ali nam nooit wraak op zijn kwellers, waarschijnlijk voor een deel omdat hij ze met dat verdraaide, slepende been van hem toch nooit te pakken zou krijgen. Maar vooral omdat hij immuun was voor de beledigingen van zijn kwelgeesten; hij had zijn vreugde gevonden, zijn tegengif, op het moment dat Sanaubar Hassan ter wereld had gebracht. Het was een doodsimpele aangelegenheid geweest. Geen verloskundige, geen anesthesist, geen dure bewakingsapparatuur. Alleen Sanaubar, die op een vlekkerige kale matras lag, met Ali en een vroedvrouw om haar te helpen. Ze had niet veel hulp nodig gehad, want bij zijn geboorte was Hassan al trouw aan zijn natuur: hij was niet in

staat iemand pijn te doen. Een paar keer kreunen, een paar keer persen, en daar was Hassan al. Glimlachend en wel.

De praatzieke vroedvrouw had het aan de dienstmeid van de burens toevertrouwd en die had het vervolgens doorverteld aan iedereen die maar wilde luisteren: Sanaubar had een blik op de baby in Ali's armen geworpen, de hazenlip gezien en een bittere lach laten horen.

'Kijk aan,' had ze gezegd, 'nou heb je je eigen idiote kind om altijd voor je te glimlachen!' Ze had Hassan niet eens willen vasthouden, en vijf dagen later was ze vertrokken.

Baba nam dezelfde voedster die mij gezoogd had in dienst om Hassan te zogen. Ali vertelde ons dat het een blauwogige Hazara-vrouw uit Bamiyan was, de stad met de reusachtige boeddhabeelden. 'Wat had ze een prachtige zangstem,' zei hij vaak tegen ons.

Wat zong ze dan, vroegen Hassan en ik altijd, al wisten we het allang – Ali had het ons talloze malen verteld. We wilden Ali alleen horen zingen.

Dan schraapte hij zijn keel en begon:

*Op een hoge berg stond ik,
En riep de naam van Ali, leeuw van God,
O Ali, leeuw van God, koning der mensen,
Breng vreugde in ons droevig hart.*

Dan herinnerde hij ons eraan dat er een broederschap bestond tussen mensen die aan dezelfde borst gezoogd waren, een verwantschap die zelfs de tijd niet kon verbreken.

Hassan en ik waren aan dezelfde borsten gezoogd. We hadden onze eerste stappen op hetzelfde grasveld en in dezelfde achtertuin gezet. En onder hetzelfde dak hadden we onze eerste woordjes gezegd.

Het mijne was 'Baba'.

Het zijne was 'Amir'. Mijn naam.

Als ik nu terugkijk denk ik dat de basis van wat er in de winter van 1975 gebeurde – en alles wat erop volgde – al met die eerste woorden was gelegd.

Het verhaal wil dat mijn vader ooit in Baluchistan met zijn blote handen een zwarte beer tegen de grond heeft gewerkt. Als het een verhaal over iemand anders was geweest, zou het zijn afgedaan als *laaf*, die Afghaanse neiging tot overdrijving – helaas bijna een nationale kwaal; als iemand opschepte dat zijn zoon arts was, was de kans groot dat de jongen op de middelbare school ooit een voldoende voor een biologieproefwerk had gehaald. Maar niemand twijfelde ooit aan het waarheidsgehalte van een verhaal over Baba. En als ze het wel deden had Baba altijd nog de drie evenwijdige littekens die rafelig over zijn rug liepen. Ik heb me die worstelpartij van Baba talloze keren voorgesteld, ik heb er zelfs over gedroomd. En in die dromen kan ik Baba nooit van de beer onderscheiden.

Rahim Khan was de eerste die hem de naam gaf die later Baba's beroemde bijnaam werd, *Toofaan agha*, oftewel meneer Orkaan. Het was een heel toepasselijke bijnaam. Mijn vader was een natuurkracht, een uit de kluiten gewassen exemplaar van de Pashtun met een volle baard, een woeste bos bruine krullen die even tegendraads waren als de man zelf, handen die eruitzagen alsof ze in staat waren een wilg te ontwortelen, en felle zwarte ogen die 'de duivel op de knieën konden dwingen terwijl deze om genade smeekte', zoals Rahim Khan altijd zei. Als hij op een feest met zijn geweldige lengte van een meter tweeënegentig dreunend de kamer binnen kwam, trok hij alle ogen naar zich toe, als zonnebloemen die zich naar de zon wendden.

Baba was zelfs als hij sliep niet over het hoofd te zien. Ik stopte altijd watjes in mijn oren en trok de deken over mijn hoofd, en dan nog drong het geluid van Baba's gesnurk – dat

veel weg had van een ronkende vrachtwagen – door de muren heen. En mijn kamer was helemaal aan de andere kant van de hal. Het is me een raadsel hoe mijn moeder ooit kans heeft gezien in dezelfde kamer te slapen als hij. Dat staat op de lange lijst van dingen die ik mijn moeder had willen vragen als ik haar ooit had ontmoet.

Eind jaren zestig, toen ik vijf of zes was, besloot Baba een weeshuis te bouwen. Ik hoorde het van Rahim Khan. Hij vertelde dat Baba zelf de bouwtekeningen had gemaakt, al had hij geen enkele architectonische ervaring. Sceptici hadden er bij hem op aangedrongen ermee op te houden en een architect in de arm te nemen. Natuurlijk weigerde Baba dat en iedereen schudde ontzet zijn hoofd over zo veel koppigheid. Hij zette door en had succes en iedereen schudde geïmponeerd zijn hoofd over zo'n triomf. De bouw van het twee verdiepingen hoge weeshuis, vlak achter de hoofdstraat van Jadeh Maywand ten zuiden van de rivier de Kabul, betaalde Baba uit eigen zak. Rahim Khan vertelde dat Baba het hele project had gefinancierd: de technici, de elektriciens, de loodgieters en de bouwvakkers, en niet te vergeten de gemeentelijke ambtenaren, wier 'snorren geolied moesten worden'.

De bouw van het weeshuis kostte drie jaar. Ik was inmiddels acht. Ik weet nog dat Baba me de dag voordat het weeshuis geopend zou worden meenam naar het Ghargha-meer, een paar kilometer ten noorden van Kabul. Hij zei dat ik Hassan mee moest nemen, maar ik loog dat die aan de diarree was; ik wilde Baba voor mezelf hebben. En bovendien waren Hassan en ik een keer bij het Ghargha-meer wezen steentjes keilen en liet Hassan het zijne acht keer opspringen. Ik kwam niet verder dan vijf. Baba stond erbij te kijken en klopte Hassan op zijn rug. Hij sloeg zelfs zijn arm om hem heen.

We zaten aan een picknicktafel aan de oever van het meer, alleen Baba en ik, en we aten gekookte eieren met *kofta*-broodjes – gehakt en augurk gewikkeld in naan. Het water was diepblauw en het zonlicht glinsterde op het glasheldere oppervlak. Op vrijdag wemelde het bij het meer van de gezinnen die van een dag in de zon genoten. Maar het was midden in de week

en alleen Baba en ik waren er, en een stel langharige, bebaarde toeristen – hippies had ik ze horen noemen. Ze zaten op de kade, hun bungelende voeten in het water, hengels in de hand. Ik vroeg Baba waarom zij hun haar lieten groeien, maar Baba gromde en gaf geen antwoord. Hij was zijn toespraak voor de volgende dag aan het voorbereiden, bladerde door een wirwar van handbeschreven vellen papier en maakte hier en daar met potlood een notitie. Ik hapte in mijn ei en vroeg Baba of het waar was wat een jongen op school me had verteld: dat als je een stukje eierschaal opat, je het weer moest uitplassen. Baba gromde weer.

Ik nam een hap van mijn brood. Een van de lichtblonde toeristen lachte en sloeg de ander op zijn rug. In de verte, aan de overkant van het meer, zwoegde op de heuvel een vrachtwagen een bocht om. Zonlicht weerkaatste in zijn zijspiegel.

‘Ik denk dat ik *saratan* heb,’ zei ik. Kanker. Baba keek op van de papieren die in de wind wapperden. Zei dat ik dat flesje prik best zelf kon gaan halen, ik hoefde alleen maar in de kofferbak van de auto te kijken.

De volgende dag waren er buiten voor het weeshuis te weinig stoelen. Een heleboel mensen moesten staand naar de openingsceremonie kijken. Het was een winderige dag, en ik zat achter Baba op het kleine podium vlak bij de hoofdingang van het nieuwe gebouw. Baba droeg een groen pak en een muts van astrakan. Halverwege de toespraak blies de wind zijn muts af en iedereen moest lachen. Hij gebaarde dat ik zijn muts moest vasthouden en dat deed ik graag, want dan kon iedereen zien dat het mijn vader was, mijn Baba. Hij draaide zich om naar de microfoon en zei dat hij hoopte dat het gebouw steviger was dan zijn muts, en weer moest iedereen lachen. Toen Baba klaar was met zijn toespraak stonden de mensen op en juichten. Ze bleven een hele tijd klappen. Naderhand kwamen mensen hem de hand schudden. Sommigen woelden door mijn haar en gaven mij ook een hand. Ik was zo trots op Baba, op ons.

Maar ondanks Baba’s successen twijfelden mensen altijd aan hem. Ze zeiden tegen Baba dat ondernemen hem niet in het bloed zat en dat hij net als zijn vader rechten moest gaan

studeren. En dus bewees Baba dat ze er allemaal naast zaten door niet alleen een bedrijf te leiden, maar ook nog eens een van de rijkste kooplieden in Kabul te worden. Baba en Rahim Khan zetten een geweldig succesvolle tapijtexportfirma, twee apotheken en een restaurant op.

Toen mensen spottend zeiden dat Baba nooit een goed huwelijk zou sluiten – hij was tenslotte niet van koninklijken bloede – trouwde hij met mijn moeder, Sofia Akrami, een hoogontwikkelde vrouw, die algemeen beschouwd werd als een van de meest geachte, mooie en deugdzame dames van Kabul. Ze doceerde niet alleen klassieke Farsi-literatuur aan de universiteit, maar stamde ook af van de koninklijke familie, een feit dat mijn vader de sceptici speels onder de neus wreef door aan haar te refereren als ‘mijn prinses’.

Met mij als grote uitzondering zette mijn vader de wereld om zich heen naar zijn hand. Het probleem was natuurlijk dat Baba de wereld in zwart-wit zag. En hij moest uitmaken wat zwart was en wat wit. Van iemand die zo leeft kun je niet houden zonder ook bang voor hem te zijn. En hem zelfs een beetje te haten.

Toen ik in de vijfde klas zat, hadden we een mullah die ons les gaf over de islam. Hij heette mullah Fatiullah Khan, een kleine gezette man met een barse stem en een gezicht vol littekens van de acne. Hij onderwees ons de deugden van *zakat* en de plicht tot *hadj*, hij leerde ons de fijne kneepjes van de vijf dagelijkse *namaz*-gebeden, en liet ons verzen uit de koran uit ons hoofd leren – en al vertaalde hij nooit de woorden voor ons, hij benadrukte wel, soms met gebruik van een ontbladerde wilgentak, dat we de Arabische woorden goed moesten uitspreken zodat God ons beter kon verstaan. Op een dag vertelde hij dat de islam drinken als een verschrikkelijke zonde beschouwde; wie dronk zou zich op de dag van de *Qiyamat*, de Dag des Oordeels, voor zijn zonde moeten verantwoorden. In die tijd was drinken in Kabul tamelijk normaal. Niemand ranselde je er publiekelijk voor af, maar Afghanen die dronken deden dat stillletjes, uit respect. Mensen kochten hun Schotse whisky als ‘medicijn’ in een bruine papieren zak bij bepaalde

‘apotheken’. Ze vertrokken met de zak goed weggestopt en kregen soms een steelse, afkeurende blik toegeworpen van mensen die de reputatie van dat soort winkels kenden.

We waren in Baba’s studeerkamer, de rookkamer, toen ik vertelde wat mullah Fatiullah Khan ons tijdens de les had geleerd. Baba schonk zichzelf net een whisky in bij de bar die hij in de hoek van de kamer had gemaakt. Hij luisterde, knikte en nam een slok. Toen liet hij zich op de leren bank zakken, zette zijn glas neer en nam mij op schoot. Ik had het gevoel alsof ik op twee boomstammen zat. Hij haalde diep adem en ademde uit door zijn neus, de lucht leek wel een eeuwigheid door zijn snor te sissen. Ik wist niet of ik hem nu wilde omarmen of in doodsangst van zijn schoot springen.

‘Kennelijk verwar je wat je op school leert met echt onderwijs,’ zei hij met zijn zware stem.

‘Maar als het waar is wat hij zegt, bent u dan een zondaar, Baba?’

‘Hmm.’ Baba beet een ijsklontje tussen zijn tanden stuk. ‘Wil je weten hoe je vader over zonde denkt?’

‘Ja.’

‘Dan zal ik je dat vertellen,’ zei Baba, ‘maar één ding moet je nu eerst goed begrijpen, Amir: je zult van die idioten met baard nooit ofte nimmer iets van waarde opsteken.’

‘Bedoelt u mullah Fatiullah Khan?’

Baba maakte een gebaar met zijn glas. Het ijs tinkelde. ‘Ik bedoel al die types. Pis op de baard van al die intolerante apen.’

Ik begon te giechelen. Het beeld van Baba die op de baard van wat voor aap dan ook pist, werd me te veel.

‘Die doen niets anders dan hun bidkralen bevoelen en reciteren uit een boek in een taal die ze niet eens begrijpen.’ Hij nam een slok. ‘God sta ons bij als Afghanistan ooit in hun handen valt.’

‘Maar mullah Fatiullah Khan lijkt me een aardige man,’ kon ik nog tussen mijn gegiechel door uitbrengen.

‘Dat leek Djengis Khan ook,’ zei Baba. ‘Maar zo is het wel weer genoeg. Je vroeg naar de zonde en dat zal ik je vertellen. Luister je?’

‘Ja,’ zei ik en ik perste mijn lippen op elkaar. Maar er ont-snapte gegrinnik door mijn neus en dat maakte een snurkend geluid, waardoor ik weer begon te giechelen.

Baba’s onbewogen ogen boorden zich in de mijne, en meteen verging het lachen me. ‘Ik wil van man tot man met je praten. Denk je dat je dat voor één keer aankunt?’

‘Ja, Baba *jaan*,’ mompelde ik, en ik verbaasde me, en niet voor de eerste keer, hoe een paar woorden van Baba me pijn konden doen. We hadden even een mooi moment gehad – het kwam niet vaak voor dat Baba met me praatte, laat staan met mij op schoot – en het was dom van me geweest om dat te verstoren.

‘Goed,’ zei Baba, maar zijn ogen twijfelden, ‘luister. Wat de mullah ook mag beweren, er is slechts één zonde, niet meer dan een. En dat is diefstal. Elke andere zonde is een variatie op diefstal. Begrijp je dat?’

‘Nee, Baba *jaan*,’ zei ik, en ik wilde wanhopig graag dat het wel zo was. Ik wilde hem niet weer teleurstellen.

Baba slaakte een zucht van ongeduld. Dat deed me ook pijn, want hij was geen ongeduldig man. Ik herinnerde me alle keren dat hij pas na donker was thuisgekomen, alle keren dat ik alleen gegeten had. Dan vroeg ik Ali waar Baba was en wanneer hij thuis zou komen, al wist ik best dat hij op de bouwplaats was om een oogje in het zeil te houden. Vergde dat geen geduld? Ik had inmiddels een behoorlijke hekel aan alle kinderen voor wie hij dat weeshuis bouwde; soms wilde ik dat ze samen met hun ouders waren doodgegaan.

‘Als je iemand vermoordt, steel je een leven,’ zei Baba. ‘Je steelt het recht van zijn vrouw op een echtgenoot en berooft zijn kinderen van een vader. Als je een leugen vertelt, steel je iemands recht op de waarheid. Als je iemand bedriegt, steel je zijn recht op een rechtvaardige behandeling. Kun je dat volgen?’

Dat kon ik. Toen Baba zes was, liep er midden in de nacht een dief het huis van mijn grootvader binnen. Mijn grootvader, die als rechter in hoog aanzien stond, betrapte hem, maar de dief doodde hem met een enkele steek in zijn keel en beroofde

Baba van zijn vader. De dorpingen vingden de moordenaar de volgende dag, vlak voor twaalf uur 's middags; het bleek een zwerver te zijn uit de provincie Kunduz. Twee uur voor het middaggebed hingen ze hem op aan een tak van een eik. Rahim Khan was degene die me dat verhaal vertelde, niet Baba. Dingen over Baba hoorde ik altijd van anderen.

‘Er is geen daad verachtelijker dan stelen, Amir,’ zei Baba. ‘Een man die zich iets toeëigent wat hem niet toekomt, of dat nu een leven is of een stuk naan... daar spuug ik op. En als ik ooit het pad van zo’n man mocht kruisen, moge God hem bijstaan. Begrijp je dat?’

Ik vond het idee van Baba die een dief aftuigt zowel opbeurend als angstaanjagend. ‘Ja, Baba.’

‘Als er een God is, dan mag ik hopen dat hij belangrijker dingen aan zijn hoofd heeft dan de vraag of ik whisky drink of varkensvlees eet. En nu van mijn schoot. Door al dat gepraat over zonde heb ik weer dorst gekregen.’

Ik keek toe hoe hij bij de bar zijn glas volschonk en vroeg me af hoeveel tijd er zou verstrijken voor we weer zo met elkaar zouden praten. Want eerlijk gezegd had ik altijd het gevoel dat Baba een beetje een hekel aan me had. En waarom ook niet? Ik had tenslotte zijn geliefde vrouw vermoord, zijn mooie prinses, waar of niet? Ik had op z’n minst het fatsoen kunnen hebben om een beetje meer op hem te lijken. Maar ik leek niet op hem. Helemaal niet.

Op school deden we vaak een spel dat *Sherjangi* heette, oftewel het ‘gevecht van de gedichten’. De leraar Farsi leidde het spel en het ging ongeveer zo: je droeg een dichtregel voor uit een gedicht en je tegenstander had zestig seconden de tijd om te antwoorden met een dichtregel die begon met dezelfde letter als waarmee de jouwe eindigde. Iedereen in de klas wilde mij in zijn team, want tegen de tijd dat ik elf was kon ik tientallen dichtregels van Khayyam, Hafez of uit Roemi’s beroemde *Masnavi* voordragen. Ik heb een keer tegen de hele klas gespeeld en toen won ik nog. Die avond vertelde ik Baba erover, maar hij knikte alleen en mompelde: ‘Goed zo.’

Zo ontsnapte ik aan de afstandelijkheid van mijn vader: in de boeken van mijn overleden moeder. Daarmee, en dankzij Hassan natuurlijk. Ik las alles: Roemi, Hafez, Saadi, Victor Hugo, Jules Verne, Mark Twain, Ian Fleming. Toen ik de boeken van mijn moeder uit had – niet de saaie geschiedenisboeken, daar had ik het niet zo op, maar de romans, de avonturenverhalen – begon ik mijn zakgeld aan boeken uit te geven. Ik kocht er elke week een in de boekwinkel bij Cinema Park, en ik sloeg ze op in kartonnen dozen toen er op de planken geen ruimte meer was.

Trouwen met een dichteres was natuurlijk nog tot daaraan toe, maar een zoon krijgen die liever met zijn neus in de poëziebundels zat dan te gaan jagen... Zo had Baba het zich vast niet voorgesteld, denk ik. Echte mannen lazen geen gedichten – en God verhoede dat ze die ooit zouden schrijven! Echte mannen – echte jongens – voetbalden, net als Baba gedaan had toen hij jong was. Dat was nou eens iets om enthousiast over te zijn. In 1970 nam Baba vrijaf van de bouw van het weeshuis en vloog naar Teheran om een maand lang op de televisie naar de wedstrijden om de wereldbeker te kijken, want indertijd waren er in Afghanistan nog geen tv's. Hij schreef me in bij voetbalclubs om bij mij hetzelfde enthousiasme wakker te maken. Maar ik bakte er niks van, was een blok aan het been van mijn eigen ploeg, stond altijd in de weg van wat een mooie pass leek te kunnen worden of blokkeerde onopzettelijk een vrije doorgang. Ik sukkelde op spillebenen het veld rond en gilde om passes die nooit mijn kant op kwamen. En hoe harder ik mijn best deed en woest met mijn armen boven mijn hoofd zwaaide en maar riep: 'Ik sta vrij! Ik sta vrij!', hoe meer ik genegeerd werd. Maar Baba gaf het niet op. Toen het overduidelijk werd dat ik geen grammetje van zijn sportieve aanleg had geërfd, besloot hij op z'n minst een enthousiaste toeschouwer van me te maken. Dat zou ik toch wel redden? Zo lang mogelijk deed ik mijn best om geïnteresseerd te lijken. Ik juichte met hem mee als de ploeg van Kabul een doelpunt maakte tegen Kandahar en schreeuwde beledigingen naar de scheidsrechter als die een penalty tegen onze ploeg gaf. Maar Baba voelde mijn gebrek

aan oprechte interesse en legde zich neer bij het sombere feit dat zijn zoon nooit zou voetballen en er ook nooit naar zou kijken.

Op een dag nam Baba me mee naar het jaarlijkse *Buzkashi*-toernooi, dat op de eerste dag van de lente, nieuwjaarsdag, plaatsvond. Buzkashi was en is de nationale passie van Afghanistan. Een *tsjapandaz*, een uiterst bedreven ruiter die meestal door rijke aficionado's gesponsord wordt, moet het kadaver van een geit of een rund uit het strijdgewoel zien weg te kapen, het in volle galop het stadion rondslepen en het dan op een doelcirkel laten vallen, terwijl een heel stel andere *tsjapandaz* achter hem aan zitten en met alle middelen die hun ter beschikking staan – schoppen, krabben, met de zweep slaan en stompen – proberen hem het kadaver te ontfutselen. De menigte brulde die dag van opwinding toen de ruiters op het veld hun strijdcirkel slaakten en zich in een stofwolk om het kadaver verdrongen. De grond trilde van het hoefgekleter. We zagen hoog op de tribune hoe de ruiters in volle vaart krijsend en schreeuwend voorbijdederden, terwijl het schuim hun paarden op de mond stond.

Op een bepaald moment wees Baba naar iemand. 'Zie je die man daarboven zitten met al die andere mannen om zich heen, Amir?'

Die zag ik.

'Dat is Henry Kissinger.'

'O,' zei ik. Ik wist niet wie Henry Kissinger was, en ik had het kunnen vragen. Maar op dat moment zag ik met afgrijzen hoe een van de *tsjapandaz* uit zijn zadel viel en door honderden hoeven werd vertrapt. Zijn lichaam werd in de voortjagende horde heen en weer geslingerd als een lappenpop en rolde ten slotte uit toen de paarden voorbijgedraafd waren. Hij schokte nog een keer en bleef toen roerloos liggen met zijn benen in een onnatuurlijke hoek, en zijn bloed doordrenkte het zand.

Ik begon te huilen.

Ik bleef de hele weg naar huis huilen. Ik kan me nog herinneren hoe Baba's handen het stuur omklemden. Klemden en ontspannen. En ik zal vooral nooit Baba's manmoedige pogin-

gen vergeten om de afkeer op zijn gezicht te verbergen terwijl hij zwijgend voortreed.

Later die avond kwam ik langs de studeerkamer van mijn vader en hoorde hem met Rahim Khan praten. Ik drukte mijn oor tegen de gesloten deur.

‘... dankbaar dat hij gezond is,’ zei Rahim Khan.

‘Ik weet het, ik weet het. Maar hij zit altijd met zijn neus in de boeken of hij schuifelt door het huis alsof hij in een droom verdwaald is.’

‘Nou en?’

‘Ik was vroeger heel anders.’ Baba klonk gefrustreerd, bijna kwaad.

Rahim Khan lachte. ‘Kinderen zijn geen kleurboeken. Je kunt ze niet met je lievelingskleuren inkleuren.’

‘Luister,’ zei Baba, ‘ik was echt heel anders, en de jongens met wie ik opgegroeid ben ook.’

‘Af en toe ben jij de meest egocentrische man die ik ken, weet je dat?’ zei Rahim Khan. Hij was de enige die ik kende die zoiets zomaar tegen Baba kon zeggen.

‘Daar heeft het niets mee te maken.’

‘O nee?’

‘Nee.’

‘Waarmee dan wel?’

Ik hoorde het leer van Baba’s stoel kraken toen hij ging ver-zitten. Ik sloot mijn ogen en drukte mijn oor nog steviger tegen de deur, omdat ik het wilde horen en eigenlijk ook weer niet.

‘Soms kijk ik uit het raam en dan zie ik hem met de buurjongens spelen. Ik zie hoe ze met hem sollen, hem zijn speelgoed afnemen, hem een duw geven of een klap verkopen. En hij vecht nooit terug. Nooit. Hij... Hij buigt gewoon zijn hoofd en...’

‘Dus hij is niet gewelddadig,’ zei Rahim Khan.

‘Dat is niet wat ik bedoel, Rahim, en dat weet je best,’ viel Baba uit. ‘Er ontbreekt iets aan die jongen.’

‘Ja, een gemeen trekje.’

‘Zelfverdediging heeft niets te maken met gemeen zijn. Weet je wat er altijd gebeurt als de jongens uit de buurt hem pesten?’